

Türkçe trc.: *Türkiyat Mecmuası*, I [1925], s. 151-171) adlı makalesiyle bu konudaki fikirlerini geliştirerek kuruluş devriyle ilgili kaynakları ve çeşitli meseleleri aydınlatmaya devam etti. Bu arada, aynı üniversitede semitistik profesörü olan Carl Brockelmann ve Türkolog Wilhelm Bang ile birlikte önemli çalışmalar yaptı ve Orhun âbidelerinden Kültigin Anıtı'nın çözülmesine katkıda bulundu. 1929'da en önemli eserlerinden *Die altosmanische Chronik des Âşikpaşazâde*'yi yayımladı (Leipzig). 1936 yılına kadar Breslau Üniversitesi'nde görev yapan Giese, Türkiye'den Türkoloji okumaya gelen çok sayıda öğrenciyi de yetiştirmiştir.

1934'te davet edildiği II. Türk Dil Kurultayı'nda o zaman gündemde olan Türkçe'nin özleştirilmesi tartışmalarına katıldı ve "dillerin tipolojik tasnifi" konusundaki teorisiyle konuya önemli bir katkı sağladı; 1936'da toplanan III. Türk Dili Kurultayı'nda da bulundu. Aynı yıl yerine H. W. Duda'yı bırakarak emekliye ayrıldı, ilmi çalışmalarını ise 1940 yılında felç oluncaya kadar devam ettirdi. Ömrünün son dört yılını yatakta geçirdi ve 19 Ekim 1944'te Berlin yakınındaki Eichwalde'de bulunan evinde öldü. Meslektaşları ve yetiştirdiği öğrenciler, *Die Welt des Islams*'ın 1941 yılı sayısını *Festschrift Friedrich Giese* adı altında müstakil bir cilt olarak ona armağan ettiler.

Türk dili ve tarihi üzerine yaptığı çalışmalar ve geliştirdiği düşüncelerle ün kazanan Giese özellikle Osmanlı kaynaklarını büyük bir titizlikle inceledi ve bunları ilim dünyasına tanıtarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş şartlarıyla ilgili tartışmalara önemli yenilikler getirdi, bu konuda Batı'daki ön yargılara karşı çıktı. Osmanlı Devleti'nin göçebe veya Bizans kültürüne dayandığı yolundaki görüşleri şiddetle reddedip Selçuklu mirasında mevcut olan İslâm-Türk kültürünü ve devlet geleneğini gözler önüne serdi. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* Türk araştırmacılarına da ışık tuttu ve meselâ M. Fuad Köprülü çalışmalarında bundan ve Giese'nin diğer eserlerinden bazı özgün fikirlerini eleştirmekle birlikte geniş ölçüde faydalandı.

Giese'nin diğer bazı yayınları şunlardır: "Die Volksszenen aus Hüsên Rahmî's Roman 'Iffet'" (*Orientalische Studien* [1906], s. 1081-1091; *Der übereifrige Xodscha Nedim*, Türkische Bibliothek, 8, Berlin 1907); "Neue Gedichte von Mehmet Emin Bej"

(*MSOS*, 13 [1910], s. 1-51); "Das Seniorat im osmanischen herrscherhaus" (*MOG*, II [1920], s. 248-256); "Die altesten osmanischen Geschichtsquellen" (*Janus*, I [1921], s. 28-35); "Zum literarischen Problem der frühosmanischen Chroniken" (*OLZ*, 29 [1926], s. 850-854); "Zum Wortschatz der altosmanischen anonymen Chroniken Tewarîh-i al-'Osman" (*Ungarische Jahrbücher*, 8 [1928], s. 266-268); "Die geschichtlichen Grundlagen für die Stellung der christlichen Untertanen im osmanischen Reich" (*Der Islam*, XIX [1931], s. 264-277); "Zum Âşikpaşazâde-Problem" (*OLZ*, 35 [1932], s. 7-17); "Die Osmanisch türkischen Urkunden im Archive des Rektoren palastes in Dubrovnik (Ragusa)" (*Festschrift für Georg Jacob zum 70. Geburtstag* [Leipzig 1932], s. 41-56); "Die Reinigung und Erneuer der türkischen Sprache" (*Forschungen u. Fortschritte*, 10 [1934], s. 407); "Die verschiedenen Textrezensionen des Âşikpaşazâde bei seinen Nachfolgern und Ausschreibern. Ein literargeschichtlicher Beitrag zur frühosmanischen Geschichtschreibung" (*Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1936). Bunlardan başka *Encyclopaedia of Islam*'da da bazı maddeleri çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Necîb el-Akîkî, *el-Müstesrikün*, Kahire 1980, II, 431; Gottnard Jäschke, "Friedrich Giese", *ZDMG*, sy. 99 (1950), s. 7-10; "Türkolog Friedrich Giese", *Türk Dili Belleten*, II. Seri, sy. 9-10, Ankara 1941, s. 53-56; "Giese, Wilhelm Friedrich Carl", *TA*, XVII, 349-350; "Giese, Wilhelm Friedrich Carl", *TDEA*, III, 339-340.

KEMAL KAHRAMAN

GIGANOV, Iosif Ivanoviç

(ö. 1800)

Tatar lehçesine dair araştırmalarıyla ünlü Rus Türkologu.

Tobolsk Halk Okulu'nda Tatarca öğretmeni bir misyoner olup Tatar lehçesi üzerinde ilmi çalışmaları başlatan ilk araştırmacıdır. Türkoloji tarihinde *Grammatika tatarskogo yazıka* (*Tatar dilinin grameri*) adlı eseriyle Avrupa'da ortaya konulan ilk Tatarca gramerin müellifi olarak ün kazanmıştır. 1798'de son şeklini alan ve Giganov'un ölümünden sonra yayımlanan (Sanktpeterburg 1801) bu eserin, Türk dili gramer araştırmalarının gelişmesinde olduğu kadar Tatar lehçesinin öğretilmesi konusunda da rol oynadığı kabul edilmektedir. Eser aynı zamanda Tatarca kelimelerle yer yer Kirgizce ve Osmanlıca kelimeler arasında

kurduğu münasebet bakımından da Türk lehçelerinin karşılaştırmalı incelenmesine doğru atılmış bir ilk adımdır. Bu gramer kitabı, içinde ek olarak *Slova korenne nujneyşie ksvedenie dlya obučeniya tatarskomu yazıku* (*Tatar dilini öğrenmek için bilinmesi gereken temel kelimeler*) adıyla yer alan Tatarca-Rusça sözlük ve daha sonra yayımlanan Rusça-Tatarca sözlükle birlikte (*Slovar'rosoysko-tatarskiy*, S.-Peterburg 1804) Tobol Tatar lehçesinin öğretimi hususunda sağlam bir temel teşkil eder.

Lazar' Budagov, Türk-Tatar lehçeleri üzerine hazırladığı karşılaştırmalı sözlükte (*Sraunitel'niy slovar' turetsko-tatarskiy nareçiy*, S.-Peterburg 1869-1871), F. Wilhelm Radloff da âbidevi Türk lehçeleri sözlüğünde (*Opit' slovary tyurkskiy' nareçiy / Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, Sanktpeterburg 1888-1911) Giganov'un eserlerini ana kaynak olarak kullanmışlar, son defa da Dilara G. Tumaseva Sibirya Tatar diyalektleri sözlüğünde (*Slovar' dialektov sibirskiye Tatar*, Kazan 1992) bu eserlerden faydalanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

N. A. Baskakov, *Vvedenie v izučenie tyurkskiy yazıkov*, Moskva 1962, s. 44; A. N. Kononov, *Istoriya izučeniya tyurkskiy yazıkov v Rossii. Dooktyabr'skiy period*, Leningrad 1982, s. 259-261; a.mlf., *Biobibliografiçeskiy slovar' oteçestvenniy tyurkologov. Dooktyabr'skiy period*, Moskva 1989, s. 74-75; "Giganov, Iosif", *TA*, XVII, 351.

HASAN EREN

GİLÂN

(گیلان)

İran'da bir bölge ve eyalet.

Arapça kaynaklarda Cîl veya Cîlân, Türkçe'de Geylân, Avesta'da Vârenâ şeklinde geçen Gîlân, Antikçağ'da Gil adı verilen İranlı bir kabilenin oturduğu yeri. Ortaçağ'da Gîlân'ın sınırları güneydoğuda Çâlûs'a, doğuda Çâbüker'e ve kuzeydoğuda bazan Gîlân'ın bir parçası sayılan Tâlis'e kadar uzanıyordu. Sefîd-rûd nehri bölgeyi Biyepes (nehrin ötesi) ve Biyepiş (nehrin berisi) olarak ikiye ayırır. Bugün büyük bir kısmı İran'ın idarî bir bölgesi (ustân) olan Gîlân'ın doğusunda Mâzenderan, batısında Doğu Azerbaycan eyaletleri, kuzeyinde Hazar denizi ve Azerbaycan Cumhuriyeti, güneyinde Zencan eyaleti yer almaktadır. Gîlân, İran yaylası ile Hazar denizi arasında yaklaşık 225 km. uzunluğunda ve 25 ile 105 km. arasında değişen geniş-